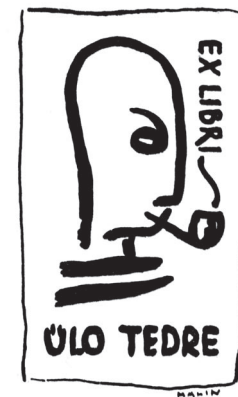

Eesti Kirjandusmuuseumi
folkloristika osakond

Keelest meeleni II

Ülo Tedre juubelikonverents

TEESID

20.–21. 02. 2008

Tallinn

Koostaja: Maris Kuperjanov
Toimetaja: Asta Niinemets
Küljendaja: Maris Kuperjanov
Ekshibris: Ilmar Malin

Konverentsi läbiviimist toetab Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi programm “Eesti kirjandusklassika”.

Seotud sihtfinantseeritava teemaga “Folkloori narratiivsed aspektid. Võim, isiksus ja globaliseerumine”, SF 0030181s08.

ISBN

trükitud versioon: 978-9949-418-91-6

elektroniline versioon: 978-9949-418-92-3

© Autorid

EKM folkloristika osakond

EKM Teaduskirjastus

Diskursiivne aardeväli tegelikkuse skaalal

Mare Kalda

Ettekanne tutvustab aardepärimuse põhjal tuletatud kontsentreeritud analüütilist mudelit kui uurimisaine üht võimalikku kirjeldusviisi.

Mudeli väljatöötamise lähteks olid järgnevad uurimisküsimused:

- mil määral on tegu teadetega tegelikkusest; kuidas suhestuvad jutud peidetud varandustest juttude teadjate füüsilise maailmaga;
- kuidas (ja miks) liigitada folkloorseid jutte ja teateid diskursusesisesteks üksusteks;
- kuidas paigutuvad jutud ja teated diskursiivsel aardeväljal folkloori žanrisüsteemi.

Uurimisküsimuste vastuseks on uurija subjektiivsete otsustuste põhjal joonistuv skeem, kus

- eri jututüübid paiknevad tegelikkuse ja fiktsiooni vahelisel mõttelisel skaalal neile “reserveeritud” alal;
- uurimisaine on uurija silme ees ja käe läbi juba korrastunud või isegi ülekorrastunud, st skeem, mis eksponeerib kultiveerimata välja asemel haritud põldu.

Hans Anton Schults ja Jakob Hurt. Järelmärkusi Richard Viidalepa lugemisele

Katre Kikas

Richard Viidalepp on oma 1982. aastal ilmunud artiklis “Jakob Hurt ja Hans Anton Schultz” muuhulgas otsinud vastust küsimusele, miks saatis Schults Hurdale seesugust materjali nagu ta saatis. Viidalepp toetus Schultsi korjanduste kaaskirjadele ja Hurda aruannetele. Ta näitab ühelt poolt, et Schults palus Hurdalt igas kaaskirjas abi ja juhiseid edasise kogumistöö läbiviimiseks, teisalt aga seda, et Hurt kohtleb oma aruannetes Schultsi äärmise soosinguga, tuues teda isegi teistele eeskujuks. Nõnda järeltab Viidalepp, et oma osa Schultsi *viltuminekutes* ja *väärkallakutes* on paratamatult ka Hurdal, kes jättis Schultsi abipalvetele vastamata ning jagas ka aruannetes üksnes kiitust.

Oma ettekandes tahaksin jätkata Viidalepa tõstatatud teema-
tikat, võttes aluseks Schultsi vastused Hurda kirjadele. Ehkki
meil Hurda kirju alles pole, võib Schultsi kaaskirjades kohata
viiteid sellele, et Hurt on isiklikus kirjavahetuses teinud talle
mõningaid etteheiteid ja esitanud küsimusi materjali päritolu
kohta. Schultsi vastused pole aga üldse nii alandlik-austavad kui
võiks eeldada tema sagedastest abipalvetest. Ning hoolimata
sellest, et me ei tea Hurda küsimuste täpset sõnastust, on näha,
et Schults pole nähtavasti mõistnud Hurda küsimusi päris nii
kui võinuks eeldada.

Nii ma pöörangi ettekandes tähelepanu sellele, kuidas Schults
Hurda kirju luges ja millised tegurid tema lugemist mõjutasid.
Teoreetilise raamistuseks kasutan Jonathan Fabiani ideed ro-
hujuure tasandi kirjalikkusest (*grassroot literacy*) ning David
Bartoni ja Mary Hamiltoni ideed rahvalikust kirjalikkusest
(*vernacular literacy*). Kõik nad rõhutavad, et uurides seda, kui-
das mõistavad inimesed loetut, tuleb aluseks võtta see, kuidas
nad üleüldse mõtestavad kirjalikkust kui sellist, ja kuidas seos-
tavad seda oma igapäevase eluga. Seega polegi Schultsi ja Hur-
da kirjavahetust analüüsid ehk nii oluline pöörata tähelepanu
sellele, mida Hurt tegi või tegemata jättis, vaid pigem süüvida
sellesse, millistest lähtepunktidest mõtestas Schults Hurdalt tu-

levaid signaale, ning mida kõnelevad need lähtepunktid Schultsi
ja kirjakultuuri suhtes (kuid miks mitte ka rahvaluulekogujate
suhtes kirjakultuuri laiemalt).

Kirjandus

Fabian, Jonathan 1993. *Keep Listening: Ethnography and Reading – Ethnography of Reading*, Jonathan Boyarin (toim). Berkely, Los Angeles, Oxford: University of California Press, lk 80–97.

David Barton, Mary Hamilton 1998. *Local Literacies. Reading and Writing in one Community*. New York, London: Routledge.

Viidalepp, Richard 1982. Jakob Hurt ja Hans Anton Schultz. – *Keel ja Kirjandus*, nr 5, lk 252–261.

Eestlased, soomlased, lätlased ja leedulased vene netinaljades

Arvo Krikmann

Ettekanne kavatseb peatuda järgmistel allteemadel:

1. Etnilise nalja objektide muutumisest
 - 1) Eestis 19. sajandi lõpust 20. sajandi lõpuni;
 - 2) Venemaal nõukogude ajal ja pärast Nõukogude Liidu lagunemist.
2. Naljade kolimine internetti, netinaljade põhiliigid:
 - 1) staatilised kontekstid;
 - 2) staatilised kontekstilised;
 - 3) dünaamilised kontekstid;
 - 4) dünaamilised kontekstilised.
3. Etniliste karakterite populaarsus- ja sagedussuhted minu vaatlusmaterjalis, eestlase favoriidirõll vene nüüdisaegses etnilises naljas.
4. Etniliste objektide sünonüümia ja sarnasus. Eri rahvuste segiajamine. Mõiste *прибалты* vene tänapäeva naljades.
5. Etnilised skriptid minu vaatlusaines:
 - 1) aegluse skript: eestlane ja soomlane kui selle põhikandjad; väljend “Горячие X-ские парни” Rambleris ja “Hot X-ian boys ~ guys” Google’is;
 - 2) aegluse skripti suhted etniliste naljade tavaskriptidega (aseksuaalsus, nüridus, keelelised veidrused (tempo, aktsent jm).
6. Poliitilised teemad etnilistes naljades eestlaste jt “pribaltide” kohta: soovimatus rääkida vene keelt, uhkus taastatud suveräänsuse üle / rääkijate nostalgia “endiste aegade” ja revanši järele. Poliitilise päevakaja üllatavalt väike osatähtsus ainetervikus.

Inimene ja tema raamatud

Janika Kronberg

Kas raamatukogu põhjal on mõeldav rekonstrueerida, kujutada ette isiksust, kellele see kuulub või on kuulunud, teadmata temast muud?

Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogus säilitatakse tervet hulka personaalkogusid. Erinevaid ajastuid, kultuurikonkstekste ja loojatüüpe silmas pidades võiksime neid kogusid raamatustada Lydia Koidulale ja Ilmar Laabanile kuulunud raamatutega. Teatud mõttes on personaalkogu ühe vaimuilma “nägu”, peegelpilt, ehkki ei pruugi hõlmata kaugeltki kõike, mida inimene on elu jooksul lugenud. Nagu ei pruugi inimene olla lugenud kõike, mis tema raamaturiulil leidis. Samas kannavad raamatud endis pühenduste näol jälgi suhtlusringkonnast, õpetajatest ja õpilastest, kriitiliste marginaalide või lahtilõikamata lehtede kujul hoiakutest ja suhtumisest raamatusse.

Milline on raamatutarkuse ja elukogemuse määr inimese elus ja töös? Vastus on muidugi iga inimese puhul erinev. Näiteks etnoloogi või folkloristi puhul tulevad arvesse ühtviisi nii raamatutest pärit eelteadmised kui ka välitöö ja eluline tähelepanuvõime, mis võib tekitada uue hüpoteesi ja uue käsitluse kultuuriloost tervenisti.

Sama võime täheldada ka kirjaniku puhul. Kabinetivaikuses oma teoseid “välja mõtlema” kirjaniku puhul kõneldakse tavaliselt “eebenipuust tornist”. Ent mida hakata peale näiteks üdini raamatuinimese Ilmar Venega, kes on loonud vägagi usutava kirjelduse väidetavalt korkvooderdisega toas end välisilmast isoleerinud Marcel Proustist inimesena?

Aga kui näiteks etnoloog ja kirjanik on üks ja sama isik? Kõneldes folkloristile, piibumehele ja raamatusõbrale Ülo Tedrele tema juubeli puhul mõtlen piibumehele ja etnoloogile Ilmar Talvele. Lähemalt käsitlen oma ettekandes mälu ja tähelepanekute põhjal Ilmar Talve isikliku raamatukogu mõnda vähem tuntud tahku: Austria ja saksa klassikud, päevaraamatud, Mannide perekonnaluugu, pühendustega raamatud ja separaadid, tuntud ja nähtava huvi kõrval kesksete nooreestlaste vastu unustamata ka Karl August Hindrey ja Karl Ast-Rumori loomingut.

Kuidas joonistada kääned. Komi kohakäänded kognitiivsest aspektist

Nikolai Kuznetsov

Uusimas komi keele grammatikas (2000) on 22 käändest 13 nn konkreetseid ehk lokaalseid suhteid osutavad käänded. Kõikide kohakäändete põhifunktsiooniks on koha märkimine, kuid peale selle on neil veel lisatähendusi.

Kohakäänded moodustavad kolm suuremat rühma: sise-, välis- ja lähikohakäänded. Lähikohakäänded on hilistekkelised ja nõnda on neid nimetatud tinglikult lähtudes lähikoha tähendusest, mida kannab nende käänete sufiksita ühine osa *-lan'*.

Tuginedes Ronald W. Langackeri kognitiivse grammatika printsiipidele üritan näidata skemaatiliselt kohakäändete põhi-funktsioone.

kääne	lõpp	põhitähendus	näide
Ill	-õ	millegi sisse	võr-õ 'metsasse'
Ine	-õn	millegi sees	võr-õn 'metsas'
Ela	-õs'	millegi seest	võr-õs' 'metsast'
Apr	-lan'	millegi suunas / poole	võr-lan' 'metsa poole'
Egr	-s'an'	millegi suunast / poolt	võr-s'an' 'metsa poolt'
ProI	-õd -ti	millegi kaudu / midagi pidi	võr-õd 'läbi metsa' võr-ti 'läbi metsa'
Term	-õdz'	milleni	võr-õdz' 'metsani'
Apr-III	-lan'õ	millegi läheduses	võr-lan'õ 'metsa läheduses'
Apr-Ine	-lan'õn	millegi läheduses	võr-lan'õn 'metsa läheduses'
Apr-Ela	-lan'õs'	millegi lähedusest	võr-lan'õs' 'metsa lähedusest'
Apr-Egr	-lan's'an'	millegi lähedusest (suund)	võr-lan's'an' 'metsa lähedusest'
Apr-ProI	-lan'õd -lan'ti	millegi läheduses oleva ala kaudu	võr-lan'õd 'metsa läheduses oleva ala kaudu' võr-lan'ti
Apr-Term	-lan'õdz'	millegi läheduses olevaalani	võr-lan'õdz' 'metsa läheduses olevaalani'

Kuue rahva stereotüübid

Mare Kõiva

2006. aastal teeb gümnaasiumiõpilane kokkuvõtte seminarist:

29. september käisime kirjanduse rühmaga Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis seminaril "Põdrad ja pätid – meedia nägemus naabritest". Erinevad inimesed tegid ettekandeid teemal, kuidas kaks naabrit, Soome ja Eesti, üksteist näevad. Teemale läheneti geograafiliselt, stereotüüpe võrreldes ja mitut muud moodi.

Kuna enamused ettekandeid olid soome keeles, saime kõrvaklapid, mille kaudu kuulsime ka eestikeelset tõlget. Nii oli teemat veidike raskem jälgida, aga saime hakkama.

Kõige meeldejäävam ettekanne käsitles stereotüüpe. Informatsioon oli kogutud kolme küsitluse käigus. Teatud arv soomlasi ja eestlasi pidid iseloomustama enda naabreid ja iseennast. Soomlaste arvates olid eestlased näiteks vaesed ja töökad. Eestlased pakkusid soomlasi iseloomustavateks sõnadeks lärmakas ja sõbralik. Ettekanne kajastas ka arvamuste muutumist läbi aastate. Lõpp-tulemuseks oli arusaam, et kummalgi naabril ei ole teisest päris õiget ettekujutust. Kuigi ka mulle jäi arusaamatuks, milline peaks see "õige" stereotüüp olema (http://meiesoome.blogspot.com/2006_09_30_archive.html).

Ettekande materjal põhineb aastate 1996–2002 küsitlustel, kus paluti esitada eelarvamusi ja stereotüüpe oma ja kuue naaber- või kaugema rahva kohta. Vastuste päritolu:

- kultuuridevahelise kommunikatsiooni projekti Babel (Cross Cultural Exploration & Dialog, 1996) vastused, milles 30 maa üliõpilasarühmad kirjeldasid stereotüüpe oma ja teiste rahvaste kohta;
- Hille Pajupuu eestlaste ja soomlaste kultuurikommunikatsiooni analüüsist innustatud 1992. aasta väikesemahuline küsitlus;
- Tartu Ülikooli üliõpilaste vastused aastail 2000–2002 kuue rahva stereotüüpide kohta;
- nopped veebikommentaaridest.

Stereotüübid eelarvamuste, uskumusteadete ja käibetõdedena ilmnevad folkloori eri liikides, kuid on rühmadevahelises silmast silma suhtluses peidetud tihti huumori varju. Et stereotüüpe kasutatakse kindlas olukorras või dramatiseeritud situatsioonis, pakuvad individuaalsed ja kultuurilised kinnisarusaamad usutavasti teavet sotsiaalse rühma kohta. Ettekandes on lähtutud seisukohast, et stereotüübi näol on tegemist vale või liiase üldistusega mingi rühma kohta, mis ei laiene rühma üksikliikmetele.

Alliteratsioon obiugri rahvaluules

Aado Lintrop

Oma 1958. aastal ilmunud töös “Ob-Ugric Metrics. The Metrical Structure of Ostyak and Vogul Folk-Poetry” väidab Robert Austerlitz, et alliteratsioonil on obiugri poeesias paremal juhul marginaalne roll. Soome keeleteadlane ja obiugri rahvaluule tõlkija Raija Bartens aga üldistab 1986. aastal, et kuigi mõned uurijad peavad seni alliteratsiooni obiugri luule oluliseks koostisosaks, jäetakse seal tegelikult foneetilise tasandi võtted kasutamata. Lauri Honko arvab, et obiugri eepilise luule vorm baseerub peamiselt rõhul, seotud sõnaalgulisel assonantsil ja varieeruvatel paralleelismil (Honko 1993: 55). Olles mingil määral kokku puutunud nii mansi kui ka handi rahvaluulega julgen kinnitada, et alliteratsioonil on siiski üsna oluline koht mitte ainult obiugri folkloori poeetilistes vormides, vaid ka proosas. Muidugi pole see võrreldav rolliga, mida mängib alliteratsioon eesti regilaulus. Nii näiteks ei nõua ühe sõna vahetamine paralleelvärsis ka teis(t)e sellega allitereeruva(te) sõna(de) vahetamist. Analoogiliselt paralleelismile, mis obiugri poeesias väljendub peamiselt ühe sõna poolest erinevate värsside kordamises, ilmneb alliteratsioon sõnatüvede kordamise ehk etümoloogilise kujundi (*figura etymologica*) rakendamisel. Siin julgen vastu vaielda Austerlitzile, kes selle nähtuse alliteratsiooni hulgast välja arvas. Muidugi on alliteratsiooni ja etümoloogilise kujundi puhul tegemiste eri tasandi nähtustega, kuid ei tohi unustada, et obiugri keeltes esinevate ühesilbiliste sõnatüvede suur hulk ning võimalus tuletada neist enamikust reeglipäraselt teist liiki tähenduslikke sõnu tingib paratamatult suure osa alliteratsiooninähtuste esinemise just etümoloogiliste kujundite raames. Siinkohal sobib tuletada meelde Eduard Laugaste oletust selle kohta, et alliteratsiooni, nagu ka paralleelismi tekkimise oluliseks teguriks olid just sõnakordused (Laugaste 1969: 223). Obiugri rahvaluulega seoses sobib minu arvates kasutada ka Laugaste esitatud sisealliteratsiooni mõistet, mida aga peaks mõistma laiemalt – nii sõnasiseste konsonantide kui ka vokaalide kordamisena. Eriti aktuaalseks muutub sisealliteratsioon lauldud lauludes täitesilpide lisamise kombe foonil, kuna selliste silpide lisamine võib rõhulistes positsioonidesse nihutada just sõnasisesed silbid.

Viidatud kirjadus

Austerlitz, Robert. Ob-Ugric Metrics. The Metrical Structure of Ostyak and Vogul Folk-Poetry. FF Communications 174, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 1958.

Bartens, Raija. Siivekkäille jumalille, jalallisille jumalille. Mansien ja hantien runoutta. Toimittanut ja suomentanut Raija Bartens. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1986.

Honko, Lauri. Oral Poetry: The Comparative Approach. The Great Bear. A thematic Anthology of Oral Poetry in the Finno-Ugrian Languages. Lauri Honko, Senni Timinen and Michael Branch. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1993, lk 43–61.

Laugaste, Eduard. Sõnaalguline ja sisealliteratsioon eesti rahvalauludes. Eesti rahvalaulu struktuur ja kujundid I. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 234. Töid eesti filoloogia alalt II. Tartu 1969, lk 3–356.

Suure neljapäeva karjakasvatusrituaalid komidel

Ljudmila Lobanova

Mütupoetilisest aspektist assotsieerub suur neljapäev uusaastaga. Selle varakevadise päeva rituaalide provisoorne analüüs näitab, et nendes on “küllalt initsiaalset sümbolikat, mis tähistab vana lõppu ja uue algust, ja nad on seotud uuendamise ideega” (Agapkina 2002: 165).

Komid peavad suurele neljapäevale eelnevat päeva nõidade käimise päevaks, karjaloomade märgistamise päevaks või lehmade kõrvade löikamise päevaks. Üks püsivaimaid suure neljapäeva iseloomustusi on loomade kaetamise ja nõidade kahjutegemise motiiv. Selle uskumuse ümber on koondunud ka rituaalsete maagiateggevuste suur kompleks, mille eesmärgiks on kaetuse ennetamine, nõia väljaajamine, looma kaitsmine. Eesmärgi saavutamise viise nimetatakse apotroopiateks. Tüüpilisimad ohu ennetamise viisid on ristimärgi tegemine lauda avadele, lausumised, maagilise ringi tegemine lauda ümber, kadakaokste allapanemine, risti tegemine loomadele, soola pealeraputamine, lehma udara määrimine väljaheidetega.

Suure neljapäeva hommikul läbiviidavate rituaalide põhiteema on eesoleva aasta või hooaja kujundamine. Nende rituaalide peaesmärk on kaitsta kariloomi kiskjate ja kaetamise eest kogu tulevaks karjatamise ajaks. Profülaktilised rituaalid on näiteks looma hõõrumine räniga lausumiste saatel, õnnistamisrituaalid *nimödöm*, *nimön lödd'öm*, lehmanimede hõikamised ahjukorstna sisse, rituaalsed dialogid.

Suure neljapäeva hommiku rituaalide teise rühma moodustavad produtseerivad rituaalid, mis on suunatud karja suurendamisele ja tugevdamisele. Sellised on näiteks saba lühemaks löikamine lehmadel/hobustel, karva pügamine lammastel, palmipuuokste söötmine lehmadele, loomade ülelugemine läbi akna ja tegelikust suurema arvu ütlemine, sipelgate toomine lauta jne.

Uurimus põhineb arhiivi- ja välitöömaterjalidel ning esitatakse vene keeles.

Eesti jumalate (Taara) kujutamisest kunstis

Urmas Sutrop

Ülo Tedre auks peetavas ettekandes käsitleti eesti jumalate kujutamist (kunstis). Pean kohe tunnistama, et meie jumalate kujutisi on olemas väga vähe. Ettekandes jääb vaatluse alt kõrvale setude viljakusejumal Peko. Jumalate kujutamine võib olla kirjeldav või esemeline.

Breemeni Aadam kirjutab, et Eestimaa elanikud austavad draakoneid ja linde, kellele nad ohverdavad hoolikalt valitud orje. Siit saab alguse traditsioon, mille järgi Taara võiks olla linnukujuline (öökulli)jumal. Taara kujutamist kunstis linnuna ei ole mulle teada. Kirjelduste hulka kuulub ka Taara pidamine sara-puu hiieks, keda hädas appi kutsutud (Haavio).

Jumalapuid ja nende maharaiumist röövvalutajate poolt 13. sajandil on meile kirjeldanud Henrik “Liivimaa kroonikas”. Jumalapuude raiumise võime leida Friedrich Ludwig von Maydelli ühelt graafiliselt lehelt.

Vanimad meile teadaolevad jumalakujutised on ehk kivimalad < kivijumalad ‘jumalakivid’. Vanimad Taara esemelised kujutised on meie lähedaste keelesugulaste saamide Tiermese kujutised nõiatrummidel. Mone (1822) kirjeldab saamlaste kodust jumalateenistust. Pereisa katab laua kase- ja kuusevõrsetega ning puistab rohelisi võrseid maha teele, mis viib ruumis laua juurde. Lauale asetatakse puust Tiermese rinnakuju, keda kutsutakse ka puujumalaks, *muora Jubmel*. Kahjuks peame leppima kirjeldusega, sest ühtegi kuju pole säilinud. Peaks oli kujul ümmargune kasejuurikas, näojooned polnud eristatavad, kehaks oli kasepakk, kuhu oli pandud haamer, pähe oli aga pandud tükk tulekivi. Need kaks olid jumala atribuudid (kontaminatsioon Thoriga). Iga puukuju olnudki püha Tiermes, kivimalid aga Storjunkared. (Taara kujutis võib olla ka tšuvašside peajumala Syüldi Tora säilinud savikujuke.)

Eestlaste jumalakuju kirjeldus Oleviste kiriku raamatukogu kogudes pärineb juba Hupelilt. Brotze kogus hoitakse sellest pilti, mille autor on Eduard Philipp Körber (1800). Oleviste raamatukogust rändas kujuke Eestimaa Provintsiaalmuuseumi kogu-

desse, mille kataloogis (Hansen 1875) on sellest jumalakujust visandlik joonistus. Kummagi kujutise detailid on veidi erinevad, kuid pole kahtlustki, et tegemist on sama taiesega. Kujuke on praeguseks kaduma läinud, nagu ka eestlaste paekivist jumalakuju, mida on Hanseni kataloogis kirjeldatud, kuid kahjuks mitte kujutatud.

Oleviste kirikus hoitud jumalakujuke oli voolitud pakklikust maarjakasest. Aasta eest valmistas meie skulptorite *grand old man* Endel Taniloo terrakotaskulptuurid “Maajumal”, millest üks on modelleeritud Körberi akvarelli ja teine Hanseni kataloogi pildi järgi.

Esimesed teated Taara käsitlemisest kunstis pärinevad 18. sajandi teisest poolest, mil Prillwitzi külas Neubrandenburgi lähedal kaevati välja hulgaliselt slaavlaste ja teiste rahvaste jumalakujusid muistsest oletatavast Rhetra panteonist. Üpris pea selgus siiski, et Rhetrat leitud ei ole ja jumalakujud kõrgusega 2,5–25 cm on võltsingud. Kohalik vürst lasi valada pronkskujukesed, need maha matta, õuearheoloogidel välja kaevata, õueteadlastel kirjeldada, õuekunstnikel valmistada vasegravüürid ja seejärel tulemused publitseerida. Kahjuks ei ole mul õnnestunud Taara kujukest ega selle järgi valmistatud vasegravüüre näha. Et kõik aru saaksid, mis kujuga tegemist, oli igapähele neist ruunitähtedega nimi peale kirjutatud. Tõenäoliselt tuli vürst mõttele valmistada “soomlaste” Taara kujuke 1747. aastal ilmunud Henriku “Liivimaa kroonika” saksakeelsest Johann Gottfried Arndti tõlkest. Minu silmis on väga huvitav küsimus mitte võltsingus, vaid Taara nimes *Tara*. Miks ei kirjutatud Prillwitzi maamulda maetud kujukesele ruunidega Tharapita? Lepime praegu Taara kuju kirjeldusega (Mone 1822): *Soome Taarat kujutati Rhetras paljalt koos noolega, mis osutas korruga nii välku kui ka kiirust. Selle omadusega [kiirus] kujutavad eestlased teda linnuna. Sellest meelegujutusest saab tuletada palju sügavama Tharapyhha tähenduse kui seda ülejäänud napid teated võimaldavad. Õueteadlased küll diskuteerisid, et kas Taara ei peaks olema keltide Taran[is], aga lõpuks leidsid, et selline tõlgendus on ülearune ning soome Taara on seesama, keda eestlased kutsuvad Thara pyhha.*

Tänapäeval loodud pärimusmuusika. Ansambel Laudaukse Kääksutajad

Taive Särg

Tänapäeval kuuleb pärimusmuusika nime all väga erinevaid helisid ja esitusi: arhiivisalvestusi, nende enam või vähem püüdlikke jäljendusi, eri stiilides populaarmuusikat ja kunstmuusikat. Ansambel Laudaukse Kääksutajad on esitanud regivärsilisi tekste omaloodud viisidega plaadil “Ühtelaulmine” (2003), alapealkirjaga “Eesti pärimusmuusika”. Ettekandes vaadeldakse, missuguses suhtes on niisugune tänapäeva muusikalooming eesti ajaloolise pärimusmuusikaga ning eestlaste kui ühe võimaliku pärimusrühma seisukohtadega. Selleks analüüsitakse ansambli liikmete ja eesti muusikast kirjutajate arvamusi ning võrreldakse ansambli Laudaukse Kääksutajad regivärsilistele tekstidele loodud viise regiviiside üldiste seaduspärasustega.

Ülo Tedre ja eesti muusika

Veljo Tormis

Autor peatub ettekandes järgmistel teemadel:

- Ülo Tedre eesti koorikultuuri tüüpilise kandjana, Eesti Teaduste Akadeemia Meeskoori lauljana-asutajaliikmena (1958–1984);
- muusikalise folkloori harrastajate huvi Ülo Tedre sellealaste publikatsioonide vastu, tema uurimused ja raamatud rahvakultuurist, tavanditest ja kommetest;
- kaasalöömine rahvalaulu uuel ärkamisajal 1970. aastail, uus teaduslik termin – regilaul ja “Regilauliku” koostamine (1975);
- Ülo Tedre kaasautorlus Veljo Tormise regilaululiste teoste tekstiseadjana.

Vestlusse on sisse põimitud rida helinäiteid, osi teostest “Karjala saatus” ja “Eesti ballaadid” ning koorilaulud “Nekruti põgene mine Tallinna Toompealt koju Kuusallu” ja “Küla kuuleb”.

*(Küla kuuleb, et mina lõpen,
ise mina arvan, et vast hakkab!)*

Kvantiteedist eesti fraseoloogias

Asta Õim

Eesti fraseoloogias on kvantiteedi, s.o koguse, hulga, määra, intensiivsuse väljendamiseks kujunenud suur hulk vahendeid.

Kvantiteedisuhted omandab inimene kognitiivselt ning see põhineb eeskätt

- (1) objektide omavahelisel võrdlusel ja gradatsioonil (*suur nagu hobune, konnale rinnuni, taevani kiitma*), s.h võrdluses igapäevaste käepäraste esemetega (*mõistust on lusi-kaga antud, kulbiga võetud, ajab (varandust, raha) labidaga kokku, annab hobusega vedada*),
- (2) objektide võrdlemisel iseenda parameetritega (*põlvekõrgune, jalatäis maad, üle pea töös, käed jäävad lühikeseks, jalaga segada*),
- (3) kogemuslikul normil: “tavaline”, ei vähe ega palju – miinimum, väga vähe (tavalisest vähem) – maksimum (a) väga palju (tavalisest rohkem), (b) maksimaalselt palju.

Ettekandes keskendutakse kvantiteedi (a) vormilistele ja (b) vähemal määral ka semantilistele väljendusvõimalustele.

Kvantiteeti väljendavates fraseologismides on lisaks eesti grammatikast tulenevatele vormivõtetele kasutusel teisigi, mis avalduvad eeskätt kvantiteedi totaalsuse väljendamisel. Kvantiteet ei ole absoluutne kategooria, see avaldub implitsiitselt tajutava keskmise normi suhtes. Fraseologismide kvantitatiivsuse analüüsi aluseks on absoluutse superlatiivi käsitus keskmisest normist ja piirnormist: keskmine norm (*vana*) – keskmisest suurem norm (*väga vana*) – piirnorm (*puruvana*). Keskmist normi võib ületada palju, aga ka eriti palju (*püsti kurat lahti, hullem kui hull*). Piirnormi puhul on maksimummääraks piirnormi saavutamine, intensiivsuse või koguse totaalsus (*vana nagu muld, nagu liiva mere ääres, ülepea töös, pealaest jalatallani*).

Kvantitatiivsust väljendatakse fraseoloogilistes väljendites kahel viisil:

- 1) kvantiteet on markeeritud objektide koguhulgale osutavate arv- või kvantorsõnadega (**kahtelmitut** nahka koorima, saab **viiele** vaesele ja **seitsmele** sandile, võta oma **seitset kümme** asja),

- 2) omaduse määr samastatakse objektiga, mida käsitatakse selle määra tüüpilise kandjana (*aeglane nagu tigu, kiire nagu keravälg*).

Kvantiteedifraseoloogias on määrava tähtsusega objekti hulk: objekti miinimumhulka kasutatakse ka intensiivsuse miinimumi väljendamiseks (*mitte üks põrm, mitte põrmugi: ta ei söö mitte põrmugi, tal pole mõistuse põrmugi* (kogus) – *ei ole mitte üks põrm valus, ta ei hooli sellest mitte üks põrm* (intensiivsus), objektide maksimumhulka kasutatakse ka intensiivsuse maksimumi väljendamiseks (*viimse kriipsuni: sööb kõik viimse kriipsuni ära* (kogus) – *viimse kriipsuni aus* (intensiivsus)).